

Р Е Ц Е Н З И Я

от

проф. д.изк. Розмари Стателова

на текста

„МЕДИЙНА МУЗИКА. ЗВУКОЗАПИСАНА И МЕДИЙНО

/РЕ/ПРОДУЦИРАНА МУЗИКА ОТ БЪЛГАРИЯ”

Дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на

науките „ по професионалното направление 3.5. .

Обществени комуникационни и информационни науки

/Журналистика - медийна музика/

Автор: доц. д-р Венцислав Димов, катедра „Радио и телевизия”

Факултет по журналистика и масова комуникация,

СУ „Св. Климент Охридски”

1.Представяне на докторанта и научните му интереси

Познавам доц. д-р В. Димов от средата на 90-те години, той бе един от първите в България изследователи на етнопопмузиката като културна индустрия. Рецензирала съм първата му докторска дисертация, познавам и по-голяма част от последвалите я публикации (сред които три важни монографии и над 140 научни студии и статии), както и участията му в редица научни конференции. Той е сред най-активните български изследователи в моята проучвателна област – антропология на музиката, член е на две изследователски групи към ICTM (Международен съвет за традиционна музика към ЮНЕСКО). На международните симпозиуми и конференции е представял успешно свои проучвания на традиционна и популярна музика от България, на музика на малцинствата, на музиката в медиите и записаната музика, на фюжън и Уърлд мюзик от Балканите.

Дългогодишните наблюдения върху работата на Димов ми дават основание да възприема предлагания за рецензиране труд като развитие на неговите изследователски амбиции. Имах възможност предварително да се запозная с депозирания за защита труд на доц. д-р Венцислав Димов за придобиване на научната степен „доктор на науките“, тъй като бях поканена в разширения състав на Катедрата и участвах във Вътрешната защита на 27 април 2018. Тогава заявих, че за мен представеният труд е достоен и готов за процедура за получаване на научна степен „доктор на науките“. След запознаване с допълнения и редактиран вариант на дисертацията я възприемам като труд с безспорни приноси, които в тази рецензия ще опитам да очертая в няколко плана.

Още в началото следва да заявя, че изборът на тема и подходи – да се опише плътно и анализира културологично един нов обект: многоликата медийна музика в България – е първият успех на дисертацията. Авторът събира в един обзор многопосочни явления, случвали се с българската медийна и музикална култура през дългосрочен период (от началото на XX век до сега, второто десетилетие на XXI век). Докторската му дисертация е свързана с няколко полета в хуманитаристиката, които са ме занимавали и мен като изследовател: етномузикология и антропология на музиката; социология на музиката, културология, изследване на медиите и масовата комуникация. Мащабният изследователски обект и максималистичните намерения на учения да опише и анализира огромен масив от културни факти обуславят подходи и методи, които съчетават диахронни и синхронни прочити, подходи от различни хуманитарни дисциплини, прилагане на различни методологически инструменти.

2. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представените материали отговарят на изискванията за дисертационен труд за присъждане на научната степен „Доктор на науките“ като обем и съдържание. Дисертационният труд (с обем от 506 страници) се състои от научно-изследователска част (457 страници), структурирана в увод, пет глави и заключение; библиография (655 литературни източника – научни монографии, студии и статии, сборници; от които 460 заглавия на кирилица и 195 на латиница); приложения. Приложенията, подвързани в отделно тяло с обем 90 страници, включват: списъци на електронни източници, на рекламни видеоклипове, на интервюта, на използвани архивни материали, наблюдавани периодични издания, илюстрации (226 броя снимки и факсимилета, голяма част от които издирени в архиви и публикувани за пръв път).

В увода (с. 5-13) се излагат подстъпите към темата: обект на изследването, изследователска база, цели и задачи, методи и подходи, изясняват се отношенията на автора с темата и неговата мотивация в избора на проблем и подходи. Обосновава се актуалността на проблема и възможните теоретически и практически приноси на разработката.

В първа глава (с. 14-58) се дава базисна информация за явлението в неговите теоретични и терминологически аспекти: отношенията музика – медии; понятието медийна музика и различните разбираня да нея в науката и практиката. Представени са няколко посоки за изследване на явлението като типове изследователски подходи: в медийните и журналистически изследвания, в етномузикологията и антропологията на музиката; в културологията и социологията. За да се разбере музиката в медиите, се набелязват основните стилово-жанрови сектори и съдържателни изследователски полета, по специално популярното и фолклорното в музиката.

Втора глава (с. 59-215) фокусира научните прочити върху началото на звукозаписа и звуковъзпроизводството в България. В тази част на дисертацията са публикувани данни за процеси, имена, факти, които реализират явлението „българска медийна музика“ през първата половина на XX век. Обособен е раздел за грамофонната плоча и звукозаписа, като единство от музикални технологии (хардуер) и медийни съдържания (софтуер) – грамофонна музикална индустрия и нейните културни функции. Грамофонната плоча се интерпретира както като проява на технологии и музикална индустрия, така и като културен феномен – израз на локалното, западното и модерното. Важна част от анализите са музикалните образи на Запада и на Ориента, както и различните типове културални взаимодействия: трансгранични, свързани с ролята на чужденците в ранната записана музика през първата четвърт на XX век; и интернетни, свързани с ролята на етническите малцинства в българската записана музика от първата половина на XX век. Друг раздел в главата представя като „гласове в ефира“ медийната музика в ранното българско радио. Димов се фокусира върху „музиката за народа“, за да изясни възприемането на популярното през етикетите „народна“ и „шлагерна“ музика и различните преходни явления между тях. За пръв път се изследват образи и иконични кодове на медийната музика – в печатни медии и визуални изображения, типологизирани като фотографии, рекламни изображения, карикатури.

Трета глава (с. 216-309) изследва музиката в медиите на социалистическа България (втората половина на XX век, между 1944 и 1989 г.). Въвеждащата част изяснява връзката медии – власт - социализъм. Детайлно са изследвани ролята на различните водещи музикални медии през периода, а в тях – основните стилове и жанрове музика, които имат широка употреба, високи тиражи, голяма популярност, масова публика: народната и естрадната музика. В отделен раздел се описва, подрежда и анализира народната и естрадна музика в продукцията на държавните звукозаписни компании „Радиопром” и „Балкантион”. Друг раздел е посветен на народната и естрадната музика в единственото тогава, държавно българското радио. Подобно на логиката в предходната глава са потърсени визуалните рефлексии на звуковото явление в раздел за народната и естрадна музика в българската телевизия през социализма.

Четвърта глава (с. 310-386) представя медийна музика в България след 1989 г. Изяснени са факторите, които обуславят различното отпреди и бурно развитие на медийната музика в нашето съвремие: политическите промени, икономически, юридически, културални, ценностни, технологически и други фактори. След като звукозаписната страна на медийната музика през този период се очертава най-ярко чрез феномена етнопоп музика, закономерно той е обект на първия раздел в главата, представящ локалната етнопоп музика като дефиниране, съдържание, прочити, етнография, културология, медиаполитика. Друг акцент, очертаващ новото в медийната музика през разглеждания период, е връзката с новите медии и дигитални технологии – музиката в мрежата като „Уеб 2.0 музика“, определяна и като „ние-музика домашно производство“. Третият раздел очертава някои същностни черти на новата медийна музика, свързани с комерсиализма, манипулацията, глокализацията; чрез прочити на рекламата като точка на пресичане на медийно, музикално и етническо, като се анализират и сравняват телевизионни реклами от България и някои балкански страни.

Пета глава (с. 387-457) извежда в по-висока интерпретативна орбита наблюденията от предходните глави, като историческата типология на изобилните факти е съпроводена с по-плътно описание, по-задълбочена аналитичност, дискурсивни прочити на явленията. Авторът е избрал няколко отделни случая (Case studies), които са представени върху общата и панорамна картина на процесите като срезове във времето и ситуативно променени оптики. Избрани са така, че да съдържат много и различни траектории: между минало и съвременност, вкореняване и разпадане, локално и глобално, чисто и смесено. Медийната музика се анализира в качествата ѝ на

популярна култура, натоварена идеологически и политически: като участие и като изолиране, като властови ресурс „отгоре“ и като съпротива „отдолу“, като общностна активност и като масова консумация и манипулация.

Заключението (с. 458-462) обобщава наблюденията и анализите, направени в петте глави на дисертацията. Достига се до извода, че българската медийна музика в съвременния медиен „облак“ е съ-съществуване на различни темпорални пластове и различни по природата си медиуми, поради което не може и не трябва да бъде обяснявана с един модел. Звукозаписаната и медийно продуцирана и репродуцирана музика е „облак“ с обтекаема форма и съдържание, при който случването е процес, който придобива плътност само във възможните прочити.

Приложенията са важна част от дисертационния труд. Те съдържат списъци на електронните източници (сайтове, блогове и др.); на рекламни видеоклипове; на интервюта, проведени в процеса на изследването (част от тях са правени преди него, но се използват в труда); архивни материали, върху които се базират наблюденията в труда; печатни и периодични издания, наблюдавани и използвани в процеса на изследването. Откроявам като ценна за разбирането на труда частта с илюстрациите (226 броя), които допълват текстовата част: плочи и каталози, радиопрограми и медийна критика; снимки на творци, музиканти и медийни фигури; изображения на медийните контексти на музиката; фотоси, документиращи включеното наблюдение на автора от началото на 90-те години до днес; художествени и рекламни изображения.

3. Щрихи към темата, обекта и качествената страна на изследването

В дисертацията на Димов се изследва констелацията медии-музика като медийна музика. Този обект включва музикални медии и технологии; музикални, медийни и културни индустрии; медийни дискурси на музиката, човешки и общностни употреби. Димов си поставя като основната цел да осъществи интердисциплинарно научно изследване в областта на медиите, популярната и фолклорната музика в България. Изследването е многоаспектно: историческо, антропологическо, медиаведско. Много и разнолики явления, процеси и фигури на популярната култура и музика са изучавани и типологизирани от гледна точка на тяхното функциониране в медийна среда. Ясно формулираната цел и научни задачи и подходящо избраната методология за тяхното осъществяване обуславят фундаментално научните и практико-приложни стойности на разработката.

Тук е първият принос на автора и аргументацията за научните качества и дисертабилност на труда: изследването е първи успешен опит да се събере в общ изследователски фокус, да се освети, анализира и синтезира медийната музика в България като изследователски обект. Димов е първопроходникът, който въвежда нов изследователски обект в нашата наука. Медийната музика притежава вече над стогодишна история в България, но досега все още има само фрагментарни научни прочити у нас. Масивът от записани звуци и музика, съхранени върху грамофонни плочи и ленти, пренасяни в ефира от радио, изобразявани от фотография и телевизия са резервоар от гласове, лица, разкази, интересни за изследване сами по себе си; но и ключ към разбиране на социалната, общностната и човешката природа на музиката и на медиите.

4. Актуалност, научна новост и компетентност

Сред приносите на дисертационния труд е изборът на актуална проблематика (медийната музика), намирането на собствена „ниша“ в научното поле (авторът кръстосва няколко вектора в своето изследване: медии, музикална индустрия, популярна музика, традиционна музика в трансформационни и модернизационни процеси, властови употреби, културни идентичности и др.). Дисертационният труд се отличава с научна новост – изследването не е самоцелно, съчетава богата емпирична база, фактологична прецизност, теоретична задълбоченост, осведоменост за новите идеи в няколко научни хуманитарни области. Получените резултати за политически, идеологически, комерсиални употреби на медите осветяват по нов начин проблема за твърдата и меката власт на медиите и музиката. Иновативно е и изясняването на проблема за влиянието на медиите върху музиката в България. Положително качество на разработката е нейната актуалност: на тема, обект, подходи и методи. Големият и разнообразен репертоар на медийната музика днес включва множество модуляции в зависимост от: медийните светове и техните стилове (документален, информационен, художествен или развлекателен), хардуера (пределектронен или електронен), публиките (местна, национална, транснационална), интересите на притежатели и властници, правещи медиите и музиката, експерти и публика. Димов е осъзнал, че медиите, които в свободната модерност кръстосват икономически, технологически, финансови, идеологически пространства, променят и музиката – медийните музика, така, както ни ги представя авторът, са виртуални, публични, мозайчни, хибридни; микромузика и макромузика; ние-музика, изразяващи субективното и свободата, но и

общностни и групови идентичности и мобилизации. Как се изследва променливата същност на медийната музика в дисертацията? Мащабно – като процеси и явления, случили се през периода на модернизацията на България през близо 120-годишен период. Анализите на медии, технологии, музикални съдържания и техни дискурси в публичната реч сочат, че медийната музика като културен факт се обособява в три периода: първата половина на XX век; втората половина на XX век (1944 - 1989); след 1989 г. Авторът е осъществил дългогодишна издирвателска работа в архиви, звукови библиотеки, колекции, медии; работил е на терен в и с медии, интервюирал е музиканти, медийни фигури и др. Изчел е впечатляващо количество литература: и научна, и мемоарна, и периодика. В текста са въведени огромни информационни масиви, емпиричната база на изследването е широка. Например, за да се изследват ранните записи и музикалната индустрия през първата половина на XX век или радиото и „Блакантон“ през социализма, са издирени каталози, радиопрограми, отзиви и пр., които досега не са събирани на едно място: пръснати в архиви и периодични издания, записани радиопредавания, плочи, дискографии, фотографии, филми. Антропологически са прочетени биографични разкази на участници и свидетели на процесите, взети от интервюта с музиканти или от мемоари и спомени. Интерпретацията на записаната и медийна музика прибавя към звуковите източници техни конструкти, деконструкции и реконструкции. Интерпретациите са и широки и сложни (търси се синтез); и задълбочени (има анализ). Инструментите, които са използвани, са: етнографски, антропологически, културологически, медиаведски – за да се види факта, но и процесите; да се чуят звуците, но да се разберат и техните образи; да се видят драматичните отношения и борби, които раждат музиката или се раждат от нея като ехо, които я превръщат в обществено и общностно движение и промяна. Прилагат се различни културологически и антропологически методи, които са комбинирани, за да се улови случващото се в момента, неизбистреното, неуталоженото. Това предизвикателство е накарало автора да използва нова методология и интердисциплинарни прочити.

Изследването показва високо ниво на компетентност. Венцислав Димов познава „отвътре“ и в детайли изследователския си обект: той е отделил много време и труд, за да се запознае с различни и труднодостъпни научни текстове върху историята, спецификата, употребата на записаната и медийна музика; работил е упорито върху издирването и систематизирането на архивни и теренни данни; комбинирал е

наблюденията на учени и участници в процесите на медийната музика преди него със своите собствени знания, умения и наблюдения; направил е изводи и е подкрепил тезите си с аргументи. Аргументацията включва провеждане на собствени интервюта с музиканти и журналисти; наблюдения върху огромен масив от звукови, иконични и текстови данни, издирени в архиви, фонотеки, библиотеки и колекции; обобщаване на резултатите от наблюденията в научния текст и многобройните приложения, които служат и като илюстративен, и като доказателствен материал.

5. Преценка на личните приноси на докторанта и дисертацията

В самооценката на труда си Венцислав Димов посочва девет приноса на дисертационния труд. Приемам тези приноси, като обобщено ги типологизирам в следните посоки на първопроходство: 1. Изясняване за пръв път на факти и процеси от историята на медийната музика в България (приноси №1 – №3): свързани с музиката в историческия звукозапис в България (датиране и атрибутиране на най-ранните записи от 1904 г.), с първите години на българската музикална и медийна индустрия (20-те и 30-те години на XX век), с комплексното изследване на медийната музика през периода на социализма (1944 – 1989 г.); 2. Изучаване на актуални явления и процеси, които се случва в момента, в нови, дигитални медии, които имат характера на кросмедийни, трансмедийни, хибридни музикално-медийни и културни полета (принос №4); 3. За пръв път се дава обща картина на развитието на медийната музика в звукозаписната индустрия, електронните и новите дигитални медии, като се въвежда и аргументира историческа типология на българската медийна музика (принос №5); 4. Фокусиране върху две метамузикални категории: традиционната музика, свързвана с локалното, и популярната музика, следваща доминации на западни стилове; като взаимодействието между двете се изследва като явление на хибридността и глокализацията; медийната конвергенция и мрежовото общество (принос №7); 5. За пръв път комплексно са анализирани политически, идеологически, комерсиални употреби на медийната музика, тяхната твърда и мека власт; влиянието им върху хората и обществото; културологичните прочити акцентират върху различни медийни образи и обществени валенции на музиката: политически, властови, икономически, антропологически (приноси №6 и №8); 6. Въвеждане в научно обръщение на нови явления на публичната сфера (медии, образователен канон, художествена литература в нови, малко известни и труднодостъпни научни интерпретации), за да се уловят променящите се дискурси на медийната музика (принос №9).

Личните приноси на докторанта са категорични: за пръв път се изясняват факти, имена, датировки; коригират се досегашните неточни датировки и интерпретации; осветяват се етапите в развитието на медийната музика в България, като се описват процесите в звукозаписната индустрия, звуковите и аудиовизуални медии (българското радио и телевизия) и новите, дигитални медии и тяхната музика (е-музиката като ние-музика); въз основа на анализите е направена историческа, медийна, съдържателна типология. Приемам автореферата като коректен, конкретен, информативен и вярно репрезентиращ съдържанието на дисертацията. В него, освен личните приноси, са посочени и публикации по темата на дисертацията – 15 студии и статии, отпечатани в страната и зад граница през периода 2005 - 2017 г. Повечето от тях познавам, както и други публикации на Димов по темата, които не са включени в автосправката.

6. Критични бележки и препоръки

Извършена е огромна издирвателска работа, представена в обемен текст, който все още е отворен като процес. Откриват се някои технически грешки (буквени). Дисертационният труд на Венцислав Димов съдържа много ценна информация, има високо научно равнище и би могъл да има научна и академична приложимост. Пожелавам на автора да работи за издаването му в монографичен формат и във връзка с това препоръчвам да коригира някои пропуски и технически грешки.

7. Заключение

Трудът „Медийна музика. Звукозаписана и медийно (ре)продуцирана музика от България“ с автор Венцислав Димов Димов е приносен според показателите за научна дейност, посочени в ЗРАСРБ, защото изследва важна етномузикологическа, медийна и културологична проблематика, доразвива и обогатява съществуващите досега знания в българската наука и напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за присъждане на научната степен „Доктор на науките“ по професионално направление 3.5. Обществени комуникационни и информационни науки (Журналистика – Медийна музика). Оценката ми за труда е висока и изцяло положителна, убедено гласувам за присъждане на научната степен „доктор на науките“ на Венцислав Димов и призовавам колегите от научното жури също да сторят това. Достойнствата на труда са постижения за автора, а и за колегията от Катедрата и ФЖМК – поздравявам ги за постигането на успешните научни резултати в рецензираната дисертация и за заслуженото възходящо академично развитие.

София, 12 юни 2018г.

проф. д.изк. Розмари Стателова

